THE PERSPECTIVE OF NEW ERA SCIENCES
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
www.global-science-review.com
editor@global-science-review.com

O'ZBEKISTONDA YOSHLAR BANDLIGI: STATISTIK KO'RSATKICHLAR VA TENDENSIYALAR

Abdumuxtorova Dilorom

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti

"Moliya va moliyaviy texnologiyalar" fakulteti talabasi

Tel: +998 90 302 60 17

E-mail: diloramxonabdumuxtorova@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekistonda yoshlar bandligining hozirgi holati statistik ko'rsatkichlar asosida tahlil qilingan. Tadqiqotning maqsadi yoshlarning mehnat bozoridagi ishtirokini, ishsizlik darajasining vaqt bo'yicha dinamikasini hamda ta'lim va mehnat bozori o'rtasidagi nomutanosiblikni dinamik qatorlar tahlili, tarkibiy tahlil, nisbiy va o'rtacha ko'rsatkichlar kabi statistik usullar yordamida baholashdan iborat. Milliy statistika qo'mitasi va Kambag'allikni qisqartirish va _____ vazirligining rasmiy ma'lumotlari asosida 2020-2025-yillar oralig'ida umumiy ishsizlik darajasining izchil pasayish tendensiyasi kuzatilgani, shu bilan birga yoshlar orasida NEET (ta'lim olmaydigan, ishlamaydigan va kasb-hunar o'rganmaydigan) ko'rsatkichining yuqoriligi aniqlandi. Tahlil natijalari yoshlar bandligini oshirish bo'yicha davlat dasturlarining samaradorligini yanada kuchaytirish, ta'lim tizimini mehnat bozori talablariga moslashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: yoshlar bandligi, ishsizlik darajasi, statistik tahlil, dinamik qator, NEET, mehnat bozori, iqtisodiy faol aholi, O'zbekiston.

Abstract

This article analyzes the current state of youth employment in Uzbekistan based on official statistical indicators. The aim of the study is to assess youth participation in the labour market, the dynamics of the unemployment rate over time,

and the mismatch between education and labour-market demand using statistical methods such as time-series analysis, structural analysis, and relative and average indicators. Based on official data from the State Statistics Committee and the Ministry of Employment and Poverty Reduction, the study identifies a consistent decline in the overall unemployment rate between 2020 and 2025, while the share of young people classified as NEET (not in education, employment or training) remains high. The findings indicate the need to strengthen state youth-employment programmes and to align the education system more closely with labour-market requirements.

Keywords: youth employment, unemployment rate, statistical analysis, time series, NEET, labour market, economically active population, Uzbekistan.

Kirish

Yoshlar bandligi muammosi nafaqat O'zbekiston, balki dunyoning ko'plab davlatlari uchun dolzarb ijtimoiy-iqtisodiy masala hisoblanadi. Mamlakatimiz aholisining yarmidan ko'pi 30 yoshgacha bo'lgan fuqarolardan iboratligi yoshlar bandligi masalasini iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylantiradi. "O'zbekiston - 2030" strategiyasida mehnatga layoqatli aholini, jumladan yoshlarni barqaror va samarali bandlik bilan ta'minlash, ishsizlik darajasini pasaytirish asosiy vazifalardan biri sifatida belgilangan.

Yoshlar mehnat bozoridagi holatini to'g'ri baholash uchun statistik usullar muhim ahamiyat kasb etadi. Statistik kuzatish, guruhlash, o'rtacha va nisbiy miqdorlar, dinamik qatorlar tahlili kabi usullar yordamida yoshlar bandligining hududiy, gender va yosh guruhlari kesimidagi tarkibini, shuningdek vaqt o'tishi bilan yuz berayotgan o'zgarishlarni aniqlash mumkin. Ushbu maqolada aynan shu yondashuv asosida O'zbekistonda yoshlar bandligining joriy holati va tendensiyalari tahlil qilinadi.

1. Yoshlar bandligini statistik tahlil qilishning nazariy asoslari

Statistika fanida bandlik va ishsizlikni tavsiflovchi asosiy ko'rsatkichlar qatoriga mehnat resurslari, iqtisodiy faol aholi, band aholi, ishsizlar soni hamda ishsizlik darajasi kiradi. Ishsizlik darajasi nisbiy ko'rsatkich sifatida ishsizlar sonining iqtisodiy faol aholi soniga nisbati orqali aniqlanadi va foizlarda ifodalanadi. Bu ko'rsatkich mehnat bozoridagi holatni turli davrlar va hududlar bo'yicha taqqoslash imkonini beruvchi universal o'lchov hisoblanadi.

Yoshlar bandligini tahlil qilishda xalqaro amaliyotda keng qo'llaniladigan yana bir ko'rsatkich - NEET (Not in Education, Employment or Training) darajasidir. Bu ko'rsatkich ta'lim olmaydigan, ishlamaydigan va kasb-hunar o'rganmaydigan yoshlar ulushini aks ettiradi hamda yoshlarning mehnat bozoridan va ta'lim tizimidan chetlashish darajasini baholashga xizmat qiladi. Statistik tahlilda bu ko'rsatkichlarning dinamikasini o'rganish uchun dinamik qatorlar usuli, ularning tarkibini o'rganish uchun esa guruhlash va tarkibiy tahlil usullaridan foydalaniladi.

2. O'zbekistonda umumiy ishsizlik darajasining dinamikasi (2020-2025)

Milliy statistika qo'mitasi va Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi besh yil davomida O'zbekistonda umumiy ishsizlik darajasi izchil pasayish tendensiyasini namoyon etmoqda. Pandemiya yili bo'lgan 2020-yilda ishsizlik darajasi 10,5 foizga yetgan bo'lsa, keyingi yillarda iqtisodiyotning tiklanishi va rasmiy bandlikni rag'batlantirish choralari natijasida bu ko'rsatkich barqaror kamayib bordi.

Yil	Umumiy ishsizlik darajasi, %
2020	10,5
2021	9,6
2022	8,9
2023	6,8

2024	5,5
2025 (yanvar-sentabr)	4,9

Manba: O'zbekiston Respublikasi Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, 2020-2025-yillar oralig'ida ishsizlik darajasi 5,6 foiz punktga pasaygan. Dinamik qatorning o'sish (kamayish) sur'atlarini hisoblash shuni ko'rsatadiki, eng sezilarli pasayish 2022-2023-yillarda (2,1 foiz punktga) kuzatilgan, bu davr yalpi ichki mahsulotning barqaror o'sishi va rasmiy sektordagi bandlikning kengayishi bilan bog'liq. 2025-yilning yanvar-sentabr oylari yakunida ishsizlik darajasi 4,9 foizni tashkil etib, bu ko'rsatkich so'nggi o'n yildan ortiq vaqt ichidagi eng past darajalardan biri hisoblanadi.

Shu bilan birga, mehnat resurslarining umumiy hajmi ham o'sib bormoqda: 2025-yilga kelib mehnat resurslari 20,35 million kishini, iqtisodiy faol aholi esa 15,57 million kishini tashkil etdi, bundan 14,81 million kishi ish bilan band bo'lib, qolgan qariyb 760 ming kishi ishsiz sifatida qayd etilgan. Bu, umumiy ijobiy tendensiyaga qaramay, mehnat bozoriga har yili yangi kirib kelayotgan yoshlar sonining ko'pligi sababli yangi ish o'rinlari yaratish zaruratini saqlab qolmoqda.

3. Yoshlar bandligining tarkibiy tahlili

O'zbekiston aholisining yosh tarkibi yoshlar ulushining yuqoriligi bilan ajralib turadi. 2025-yil 1-yanvar holatiga respublikada 14-30 yoshdagi fuqarolar soni 9,63 million kishini, ya'ni umumiy aholining 25,7 foizini tashkil etgan. Bu ko'rsatkich mehnat bozoriga bo'lgan bosimning yuqoriligini va yoshlar bandligi masalasining alohida dolzarbligini ko'rsatadi.

Yoshlar mehnat bozoridagi holatini chuqurroq tavsiflash uchun quyidagi jadvalda bir nechta muhim ko'rsatkichlar keltirilgan:

Ko'rsatkich	**Qiymat**

Yoshlar (14-30 yosh) sonining aholidagi ulushi (2025-y. 1-yanvar)	25,7 %
NEET darajasi - ta'lim olmaydigan, ishlamaydigan va kasb-hunar o'rganmaydigan yoshlar ulushi (2025-y.)	33,2 %
2024-yil OTM bitiruvchilaridan Yagona milliy bandlik tizimi orqali ishga joylashganlar	41 % (~88 ming kishi)
2024-yil OTM bitiruvchilaridan hali ishsiz qolganlar	59 % (~126 ming kishi)
Ayollar orasidagi ishsizlik darajasi (2024-y.)	13,4 %

Manba: Milliy statistika qo'mitasi, Social Policy Lab (Uy xo'jaliklari byudjeti so'rovi, 2025) va Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Keltirilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, umumiy ishsizlik darajasining pasayishiga qaramay, yoshlar bandligida jiddiy tarkibiy muammolar saqlanib qolmoqda. Xususan, 14-30 yoshdagi yoshlarning 33,2 foizi NEET toifasiga kiradi, ya'ni ular na ta'lim oladi, na ishlaydi, na kasb-hunar o'rganadi. Bu ko'rsatkich, boshqacha aytganda, har uchinchi yosh mehnat bozori va ta'lim tizimidan chetda qolayotganini anglatadi. NEET darajasining yuqoriligi, ayniqsa qishloq hududlarida va kam ta'minlangan oilalarda kuchliroq namoyon bo'lib, bu hodisaning hududiy va ijtimoiy tarkibiy tahlilini talab qiladi.

Ta'lim va mehnat bozori o'rtasidagi nomutanosiblik oliy ta'lim bitiruvchilari misolida yaqqol ko'rinadi: 2024-yilda oliy ta'lim muassasalarini tamomlagan 214 ming nafar bitiruvchidan atigi 41 foizi (88 ming nafari) Yagona milliy bandlik tizimi orqali ishga joylasha olgan, qolgan 59 foizi (126 ming nafari) esa bitirgach ma'lum muddat ishsiz qolgan. Shu bilan birga, mamlakatda ro'yxatga olingan 358 ming bo'sh

ish o'rnining atigi 112 mingtasi oliy ma'lumot talab qilishi, ya'ni mehnat bozorida ko'proq o'rta maxsus va kasbiy tayyorgarlikka bo'lgan talab yuqoriligini ko'rsatadi.

Gender kesimida ham tafovutlar mavjud: 2024-yil ma'lumotlariga ko'ra ayollar orasida ishsizlik darajasi 13,4 foizni tashkil etib, bu umumiy o'rtacha ko'rsatkichdan sezilarli darajada yuqori. Bu holat ayollarning, xususan qishloq joylarida yashovchi yosh ayollarning mehnat bozoriga jalb etilishini rag'batlantiruvchi maxsus dasturlarni kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

4. Yoshlar bandligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar

Statistik tahlil natijalariga asoslanib, yoshlar bandligi darajasiga ta'sir etuvchi bir qator omillarni ajratib ko'rsatish mumkin:

1) ta'lim tizimi va mehnat bozori talablari o'rtasidagi nomutanosiblik - o'quv dasturlarining amaliy ko'nikmalarga yetarli e'tibor bermasligi;

2) hududiy tafovutlar - qishloq joylarida sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarining shahar hududlariga nisbatan sust rivojlanganligi;

3) kasb-hunar ta'limi va malaka oshirish tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi;

4) tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlaridan yoshlarning cheklangan darajada xabardorligi va foydalanishi;

5) norasmiy bandlikning yuqoriligi, bu esa yoshlarning ijtimoiy himoyalanganlik darajasini pasaytiradi.

Ushbu omillarning statistik tahlili - masalan, korrelyatsion tahlil yordamida ta'lim darajasi bilan bandlik ko'rsatkichi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash - kelgusi tadqiqotlar uchun istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

5. Yoshlar bandligini oshirish bo'yicha davlat siyosati

So'nggi yillarda O'zbekistonda yoshlar bandligini oshirishga qaratilgan bir qator davlat dasturlari amalga oshirilmoqda. Yagona milliy bandlik tizimi orqali ish qidiruvchilarni ro'yxatga olish va ularni bo'sh ish o'rinlari bilan ta'minlash, oliy ta'lim bitiruvchilarini ishga joylashtirish bo'yicha maxsus chora-tadbirlar, kichik biznes va

tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash dasturlari, shuningdek kasbiy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish shular jumlasidandir. "O'zbekiston - 2030" strategiyasi doirasida mehnatga layoqatli aholini, jumladan yoshlar va nogironligi bo'lgan shaxslarni barqaror va samarali bandlik bilan ta'minlash vazifasi belgilangan.

Statistik ko'rsatkichlar tahlili shuni ko'rsatadiki, umumiy ishsizlik darajasining pasayishi ijobiy natija bo'lsa-da, yoshlar orasidagi NEET darajasining yuqoriligi va bitiruvchilar bandligidagi muammolar davlat dasturlarining yo'nalishini yanada aniqlashtirish, ayniqsa hududiy va gender kesimida maqsadli yondashuvni kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Xulosa

O'tkazilgan statistik tahlil natijalariga ko'ra, O'zbekistonda 2020-2025-yillar davomida umumiy ishsizlik darajasi izchil pasayish tendensiyasini namoyon etdi (10,5 foizdan 4,9 foizgacha). Biroq bu ijobiy dinamika yoshlar bandligidagi barcha muammolarni hal etganini anglatmaydi: aholining 25,7 foizini tashkil etuvchi yoshlar orasida NEET darajasi 33,2 foizga yetgan, oliy ta'lim bitiruvchilarining yarmidan ko'pi bitirgach darhol ishga joylasha olmaydi, ayollar orasida ishsizlik darajasi o'rtacha ko'rsatkichdan yuqori.

Shu asosda quyidagi tavsiyalarni berish mumkin: birinchidan, kasbiy ta'lim va oliy ta'lim dasturlarini mehnat bozori talablariga muvofiqlashtirish; ikkinchidan, hududiy kesimda, ayniqsa qishloq joylarida yangi ish o'rinlari yaratishni rag'batlantirish; uchinchidan, yoshlar va ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash dasturlarini kengaytirish; to'rtinchidan, NEET toifasidagi yoshlarni aniqlash va ularni ta'lim yoki bandlik tizimiga qaytarish bo'yicha maqsadli statistik monitoring tizimini yo'lga qo'yish. Statistik ko'rsatkichlarning muntazam va tizimli tahlili yoshlar bandligi siyosatini ilmiy asoslangan qarorlar bilan ta'minlashning muhim vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston - 2030" strategiyasi to'g'risidagi farmoni.

2. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Aholi va mehnat bozori statistikasi. stat.uz.

3. O'zbekiston Respublikasi Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi. Bandlik va ishsizlik darajasi bo'yicha rasmiy ma'lumotlar, 2025-yil.

4. Social Policy Lab. Yoshlarning ta'lim va mehnat bozoridagi ishtiroki tahlili (Uy xo'jaliklari byudjeti so'rovi asosida), 2025-yil.

5. Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO). Yoshlar bandligi bo'yicha xalqaro tendensiyalar hisoboti.

6. Gospolitika.uz, Spot.uz, Kun.uz - O'zbekiston mehnat bozori statistikasi bo'yicha tahliliy materiallar.